

УДК 355.02:327(470+571:73)-057.341Обама
DOI 10.30970/vir.2018.45.0.9457

ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА КИТАЮ

Олег Цебенко, Валентина Іванова

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79013, (032) 258-21-11,
e-mail: ol.tsebenko@gmail.com, vvivanovaa@icloud.com*

Проаналізовано існуючі підходи до визначення поняття глобальне лідерство і його особливості. У роботі досліджено зовнішньополітичний курс Китайської Народної Республіки крізь призму основних аспектів впливовості держави. Досліджено китайську економічну модель розвитку. Виокремлено основні напрями зовнішньополітичного курсу КНР. Проаналізовано місце Китаю у сучасних міжнародних відносинах. Визначено основні чинники та аспекти домінування Китаю у світових економічних та міжнародних відносинах. Здійснено прогноз щодо перспективи Китаю на шляху до глобального лідерства.

Ключові слова: глобальне лідерство; Китай; культурний інтелект; економічна модель; м'яка сила; система міжнародних відносин.

Міжнародна спільнота стрімко розвивається та змінюється. Різноманітні конотації співвідношення сил на міжнародній арені, взаємного впливу держав та організацій, економічні піднесення та спади створюють та змінюють світ навколо нас. Кожна держава або організація, відповідно, прагне отримати якнайбільший вплив, аби мати змогу відстоювати національні чи корпоративні інтереси. Сьогодні цікавим у цьому аспекті є дослідження становлення Китайської Народної Республіки як важливого гравця на світовій арені. Тисячоліттями перебуваючи в ізоляції, держава змогла зберегти свою культуру та самобутність і впродовж останнього століття всі спостерігається стрімке піднесення Піднебесної. Сприяли цьому якраз глобалізаційні процеси, які не оминути навіть комуністичну державу з виваженою плановою економікою, що зараз успішно виконує план 13-ї п'ятирічки. Китай – своєрідний феномен становлення світової потуги, це держава, яка за століття (у історичних масштабах це майже ніщо) змогла проторувати собі шлях до постійного місця в Раді Безпеки ООН, стати одним з наймогутніших політичних гравців світу з потужною економікою. Саме тому надзвичайно актуальним є дослідження аспектів глобального лідерства КНР та аналіз складових світової могутності держави, на основі яких можна прогнозувати подальший розвиток можливої зміни позицій держави на міжнародній арені.

Під час оцінювання дослідження питання участі Китаю у формуванні світового порядку зауважимо, що навіть за наявності значної кількості статей, монографій та інших опублікованих досліджень досі порушувались, здебільшого, тільки окремі аспекти цієї теми. Немає комплексного, всебічного

дослідження, що характеризує те, як розвиток Китаю відображається на формуванні світопорядку, що показує ступінь залучення КНР у можливе становлення нового устрою в системі міжнародних відносин.

Метою статті є дослідження перспективи КНР як глобального лідера у сучасних міжнародних відносинах.

Характеризуючи загальний стан наукової розробки питання перспектив глобального лідерства Китайської Народної Республіки, можна з упевненістю стверджувати, що проблему висвітлено як у працях науковців, так і у нормативно-правових документах дво- чи багатостороннього спрямування. Однак, питання перспективи глобального лідерства висвітлено та потрактовано однобоко – тільки на основі економічної могутності держави, а такі чинники, як соціально-політичний, культурний та освітній вплив, тобто «м'який» вплив держави, часто не враховують, що ставить під сумнів отримані результати. Саме тому необхідне комплексне дослідження питання, де враховуватимуть якщо не всі, то хоча б значну кількість аспектів могутності держави.

Найбільше прогнозів та досліджень тематики глобального лідерства Китаю припадає на американських та німецьких дослідників, які вважають державу стратегічно важливою, проте не прогнозують світового лідерства, оскільки економічне зростання держави хоча і стає, проте вже не достатньо експансивне, як це було кілька десятиліть тому. Багато науковців також звертають увагу на неспроможність «експортувати» свою ідеологію, як це роблять США, що теж є важливим аспектом лідерства та запорукою успіху держави на міжнародній арені. Також зазначимо працю російських науковців, які детально вивчають питання різних аспектів розвитку та становлення Китаю як світової потуги, що пояснюють високим рівнем зацікавленості Росії у позиції КНР на міжнародній арені та розвитку двосторонніх відносин з цією державою, партнерства у рамках діяльності міжнародних організацій.

Серед зарубіжних дослідників слід виокремити роботи Томаса Хаберера, Регіни Берг, Гюнтера Шухтера, Томаса Герберера, Ані Сенц, Кая Мьоллера, Еріка Зандшнайдера, Голгера Кіндлера, котрі внесли вагомий внесок у дослідження перспектив глобального лідерства КНР. Серед китайських науковців необхідно виокремити таких дослідників проблематики Китаю, як Лін Шень, Юже Ву Ксяолін, Жан Ху Ангана.

Сьогодні ми стаємо свідками того, як глобалізація, що є головною соціополітичною тенденцією практично в усіх сучасних аспектах життя, спричинила появу такого поняття, як глобальне управління. У минулому люди здебільшого народжувалися, жили і вмирали у визначеному географічному районі, та ніколи не зустрічались з представниками іншої культури. Сьогодні важко знайти людину, яка б за все життя не мала нагоди поспілкуватися з носіями інших культур і традицій.

Поняття глобального лідерства сучасні науковці трактують доволі широко, проте цікавою його рисою є те, що його запозичено зі сфери економіки. Світове лідерство, згідно з визначенням словника тематичного видання *Financial Times* – у це транскордонний вплив. Тобто, коли організація, держава, чи групи держав

зіштовхуються зі збільшенням конкуренції, а успіх у цій боротьбі вимагає максимальної продуктивності, то показником цього успіху буде якраз вихід за межі власної території та вплив на інших [7]. Отже, поняття лідерства на міжнародній арені передусім асоціюється з економічним успіхом. У праці «What is Global Leadership» видатні біхевіористи-сучасники Ернест Гундлінг та Террі Хоган на прикладі кейсів пояснюють успішність компаній, фізичних осіб та держав на шляху до отримання світового визнання, тим самим визначаючи головні риси глобального лідерства: успішна діяльність за межами власних кордонів, постійний пошук альтернатив, важлива роль культури (навіть, культурна експансія), долаття глобальних викликів та пошук альтернатив, прийнятних для всіх [18]. Отож, Глобальне лідерство – це можливість впливати на інші структури та держави, задавати темп руху, бути взірцем поведінкової моделі та мати політичний вплив на міжнародній арені. Це також здатність актора міжнародних відносин впливати на інших акторів чи їхні групи поза межами власної території, вчиняти вплив на міжнародне середовище як таке, а також його спроможність утримувати та, за потреби, нарощувати цей вплив. Глобальне лідерство – поняття комплексне та складається з сукупності різних чинників – військового, політичного та економічного розвитку, а також культурного та ідеологічного/ідейного впливу.

Говорячи про місце Китаю на світовій арені, варто розпочати дослідження із науково-технічного та економічного аспектів впливу КНР на світове господарство, оскільки це держава, найбільший поступ якої позначився саме у цих сферах.

Насправді, ще 2 десятиліття тому питання щодо можливості науково-технічного суперництва Китаю та США не могли розглядати серйозно. Незважаючи на стрімке зростання, китайська економіка значною мірою залежала від імпортованих технологій, мало хто говорив або чув про китайських науковий сегмент. Проте сьогодні ніхто не може заперечити перетворення КНР на один з центрів світового науково-технічного прогресу. За 1999–07 рр. Китай піднявся з шостого на третє місце в світі за загальними витратами на НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи) після США і Японії; за іншою системою підрахунку навіть на друге місце після США), з дев'ятого на друге місце після США за чисельністю наукових публікацій [14, р. 4–34].

Цікавим є також той факт, що під час співставлення зростання китайської науки зі зростанням ВВП науково-технічний прогрес, порівняно з прогресом економічним, буде на два кроки попереду. Середнє щорічне зростання витрат Китаю на НДДКР упродовж 1996-2017 рр. перевищило 20 %, тоді як китайський ВВП зріс в цей період на 10 %. Це засвідчує наявність серйозного потенціалу подальшого зростання: китайська програма науково-технологічного розвитку на 2006–2020 рр. планує досягти зростання до 2,5 % [15]. З початку 2000-х років спостерігається також зростання кількості публікацій китайських учених. Результати досліджень науково-технічної політики китайського уряду засвідчують, що упродовж останніх 10–15-ти років він інтенсивно і цілеспрямовано працював над екстенсивними показниками наукового зростання,

що, проте, не сприяло до якісним проривам у фундаментальних дослідженнях [14, р. 36–37].

Отже, оцінюючи зростання кількісних показників науково-технічного прогресу Китаю, слід враховувати низку чинників, що впливають на динаміку цього зростання. Грамотна політика влади в поєднанні з черговою фазою розвитку глобальної економічної системи створили передумови для виникнення феномена «стрімкого підйому» китайської науки, який, водночас, має, здебільшого екстенсивний характер. Також спостерігається чітка тенденція того що на зміну «гонитві озброєнь» сьогодні приходиться «наукова гонитва». Прагнення не відстати від конкурентів, підняти національний престиж за рахунок валової кількості публікацій або «накручування», може відвернути від дійсно нагальних завдань, стати перешкодою для створення міцних підстав стабільної та ефективної інноваційної економіки.

Важливо згадати про позицію Китаю у регіональному розрізі: держава вже давно претендує на регіональне лідерство та застосовує, базуючись на регіональній кооперації, різноманітні інструменти забезпечення свого зовнішньополітичного впливу на глобальному рівні [12, р. 45–52].

Досі Китай не визначився із моделлю, яка більше до вподоби йому, проте можна із впевненістю стверджувати, що офіційно держава не декларує можливість своєї гегемонії та прагне до кооперації з іншими сильними державами, розглядаючи, як варіант, кооперацію проти США.

Можна визначити основні інтереси Китаю у веденні закордонної політики, які й характеризують його положення на міжнародній арені:

1. Забезпечення спокійного/стабільного оточення для економічного розвитку та преференція мирного вирішення конфліктів.
2. Повага національного суверенітету та територіальної цілісності Китаю.
3. Сприяння становленню мультиполярного світу.
4. Покращення становища Китаю у світовій спільноті та право голосу під час обговорення важливих питань.
5. Національна єдність, насамперед – об'єднання з Тайванем та спільне представництво Китаю в міжнародних відносинах.
6. Забезпечення постачання енергією та сировиною, а також розширення власної сфери впливу.
7. Мультилатералізм, орієнтований на розвиток економіки та політику безпеки.

Отже, позиція Китаю на міжнародній арені є доволі виваженою, не суперечить (хоча б декларативно) міжнародним нормам та правилам. Саме через таку виваженість позиції держава десятиліттями отримувала економічне сприяння західних держав, чим і зумовлена тісна економічна інтеграція та право голосу як постійного члена у Раді Безпеки ООН.

Звідси Т. Хеберер і А. Зенцов вивели чотири найважливіших наслідки для китайської зовнішньої політики:

- 1) розвиток (модернізація) Китаю є верховним національним інтересом;

2) Китай досі переживає процеси трансформації, які впливають на зовнішню політику країни;

3) Китай виявляв себе в останні два десятиліття як «держава, яка ще вчиться», і сьогодні перейняті у західних країн запозичення починають відображатися на його зовнішній політиці;

4) в інтересах Європи запобігати і надмірному посиленню, і внутрішній дестабілізації Китаю[10, р. 42–43].

Як доводить К. Меллер, Китай страждає системними слабкостями. Необхідно його розглядати світовій спільноті не як одного зі стовпів нового світопорядку, а як силу, що несе хаос. Зокрема, на думку автора, можна говорити лише про підвищення китайського впливу в Африці і Латинській Америці, не про завоювання КНР якихось вирішальних позицій у цих частинах світу[11, р. 15–17].

Трактуючи геополітичне положення Китаю у світі, потрібно визнати значне посилення «китайського» чинника у світовій політиці, якій сьогодні притаманні дві домінуючі риси:

- динамічність змін у міжнародній структурі, яка проявилася зі створенням у XXI столітті таких організацій, як Шанхайська організація співробітництва (ШОС), група БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР), Велика двадцятка, в яких Китай постає країною, що певним чином структурує ці системи і займає в ній лідируючі позиції;

- ризик посилення прикордонних регіональних конфліктів на Близькому Сході (Сирія, Іран, Ізраїль–Палестина), а тепер і можливість виникнення нових протиріч у зоні Південно-Китайського (КНР–Філіппіни, В'єтнам) і Східно-Китайського морів (КНР–Японія). І тут проявляється надзвичайно вразливе положення Китаю, який навряд чи зможе відстоювати свої території.

Важливою особливістю зовнішньополітичної думки Китаю є те, що вона поєднує дипломатичну і військову геостратегії. Дипломатична геостратегія – це стратегія, вироблена на основі співвідношення сил під час політичної боротьби з ближніми державами; генеральний напрям дій держави у певний період часу проводить політику об'єднання з друзями для боротьби зі своїми ворогами. Китайський підхід до глобалізації ґрунтується на принципі поділу політики й економіки.

Китай є членом багатьох міжнародних організацій. Значну роль відіграє *Організація Об'єднаних Націй* (ООН), державою-співзасновницею ООН якої є КНР та у якій держава отримала місце постійного члена у *Раді Безпеки* (РБ) ООН. Іншими важливими організаціями є *Світова організація торгівлі* (СОТ) і *Міжнародний валютний фонд* (МВФ): вони є запорукою зростаючого економічного впливу країни.

Зміцнення економічного потенціалу і бурхливе зростання національних економік Східної та Південно-Східної Азії за останні два десятиліття і активізація економічних інтеграційних процесів в *Азійсько-Тихоокеанському регіоні* (АТР) викликали еволюцію підходів Пекіна до діяльності подібних утворень від обережно-скептичного до активної участі із ключових для КНР

напрямів, головні з яких – торговельно-економічна та інвестиційна взаємодія в регіоні, в результаті чого створено форум *Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва* (АТЕС). Зараз форум налічує 21 країну-учасницю. Китай вважає цей формат відносин найперспективнішим із усіх існуючих у регіоні через економічне та науково-технічне співробітництво у сфері регіональної торгівлі, взаємного інвестування та обміну технологіями. Зараз продовжуються як процес подальшої інституціоналізації АТЕС, так і пошуки ідей та концепцій розвитку субрегіональних інтеграційних угруповань, таких як Економічний союз країн Східної Азії (СВА), або Японії, Китаю і Південної Кореї. Єдиний митний, а в подальшому економічний і валютний простір країн Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) і СВА взаємно доповнюють один одного. Важливою є також *Шанхайська організація співробітництва* (ШОС), що об'єднує Китай, Росію, Казахстан, Киргизію, Таджикистан і Узбекистан і передбачає взаємодію в таких областях, як паливно-енергетична, сільське господарство, транспорт, фінансово-банківська сфера і водогосподарство, яка, проте, не має достатнього фінансового забезпечення.

Отже, Китай зараз концентрується на міжнародній співпраці, проте основна увага держави звернена саме на регіональну та субрегіональну сферу. Через важливу орієнтацію на цивілізаційні та ціннісні особливості регіону, КНР вважає партнерство із країнами зі схожою культурою найперспективнішими та найуспішнішими. Китай продовжує розвиватись у цьому напрямі, насамперед прагнучи зайняти роль регіонального лідера, проявляючи при цьому неабияку ініціативність – особливо через надання фінансової допомоги менш забезпеченим державам Азійсько-Тихоокеанського простору.

Китай здійснив не лише перехід до ринкової економіки, а й, поряд із формуванням світових економічних відносин, впливає на міжнародну політику [6, р. 129–136]. Необхідно визначити, чи є достатнім такий вплив, аби говорити про можливість становлення КНР як глобального лідера?

Дослідження сучасної позиції Китаю можна розпочати з констатації кількох простих і очевидних фактів:

- а) позиція Китаю помітно посилилась за кілька останніх десятиліть;
- б) позиція Китаю, найімовірніше і надалі посилюватиметься в найближчому майбутньому;
- в) посилення позиції Китаю зачіпає інтереси багатьох країн в різних регіонах планети.

З кожним роком кількість згадувань Китаю в засобах масової інформації та в Інтернеті збільшується, що побічно засвідчує зростання ролі цієї країни в світі. Тривала економічна криза, безперечно, підвищила цю роль та водночас оголосила слабкі сторони США і європейських країн. Досягненнями Китаю одні захоплюються, інші – лякаються, китайський феномен використовують для доведення найрізноманітніших ідей і концепцій. Протиріччя у прогнозах можливого лідерства держави пов'язані не тільки з особливостями сприйняття китайської дійсності різними авторами та недостатньою інформованістю щодо внутрішніх процесів у Китаї, а й вельми суперечливими тенденціями розвитку

держави. А таких варіацій може бути багато. Спробуємо визначити найважливіші, на нашу думку, моделі розвитку та показати, яким чином зовнішні зносини КНР розвиватимуться на міжнародній арені у майбутньому.

Зараз побутує думка, що очікується втрата лідерства США на міжнародній арені, хоча нещодавно натхненно обговорювали можливість створення Pax Americana. Вже не виникає заперечень, що Штати здають позиції. Основне питання: хто і чи взагалі зможе перейняти цю естафету [16]. Що це означає для світу і окремих країн? Така колізія, безперечно, стане рушієм великих змін. Зазвичай передбачають, що місце США займе якась інша держава, часто риторика зупиняється саме на КНР [17]. Звісно у найближчій перспективі позиції Китаю у різних сферах посилюватимуться, проте чи достатньо буде цього для глобального лідерства?

Останні кілька десятиліть світова система зазнала фундаментальних змін, отож поява саме цієї держави у якості нового глобального лідера видається малоімовірною через кілька причин:

- Після занепаду США як світового лідера та стрімких глобалізаційних процесів конфігурація світової системи матиме нову траєкторію та лінії інтеграції. Роль окремих держав поступово зменшуватиметься, натомість на передній план виходитимуть коаліції та союзи [2, с. 326–328].

- США як унікальна держава зараз має потрібну сукупність лідерських функцій – від військових до ідеологічних, оскільки глобалізація, тобто «американізація» створила надзвичайно стійку платформу утримання панівної позиції у світі. Чому ж Китай не зможе стати на місце США? Найближчі десятиліття можна очікувати стрімке зростання рівня доходу на душу населення. Китай стане надпотоугою у плані економіки. Проте економічний розвиток – тільки один з багатьох складників могутності держави. А США володіють політичним, військовим, фінансовим, валютним, економічним, технологічним, інноваційним та ідеологічним лідерством, до чого Китаю марно навіть прагнути [20, р. 136–149].

Певні аспекти, звісно, держава може осилити: зокрема, у неї є величезні золотовалютні резерви, за допомогою яких, наприклад, можна тиснути в деяких питаннях на США [8]. Однак неконвертованість юаня, жорстке регулювання багатьох аспектів фінансової діяльності не даватимуть змоги Китаю перетворитися в провідний фінансовий і, тим паче, валютний центр світу. Китай активно модернізує армію та флот, швидко нарощує обсяг своїх військових витрат, підсилює роботу у сфері розробки власних видів зброї [20, р. 160–162]. Проте Китай нічого не може запропонувати світові в сенсі ідеології. Нічого, окрім соціалізму, який і на внутрішньодержавному рівні поступово слабшає [17]. Не може бути світовим лідером той, хто не здатний запропонувати світові привабливу ідеологію, хто побоюється революції у власній країні. Не може бути світовим лідером головний забруднювач природи на планеті. Викиди парникових газів у атмосферу, масова вирубка лісових насаджень та неекологічна важка промисловість – тільки кілька прикладів згубного впливу держави на планету [4, с. 20–21].

У першій половині березня 2017 р. відбулась традиційна парламентська сесія ВЗНП, і ВК НПКРК стали останнім настільки масштабним заходом для китайського керівництва напередодні осіннього 19-го з'їзду КПК (Комуністичної партії Китаю). Владна верхівка у своїх доповідях продовжує закріплювати новий стратегічний тренд на глобальне лідерство Китаю, голосно позначений у виступі Сі Цзіньпіна в Давосі у січні 2017 р., коли керівник КНР заявив про намір виконувати роль «світового лідера глобалізації та боротьби з протекціонізмом» [8].

Тренд на глобальне лідерство обумовлений новими умовами економічного і політичного розвитку КНР. Пекін прагне використати цей чинник для підтримки зростання китайської економіки у розрахунку на більш масштабніший і комфортніший вихід китайського капіталу, товарів і послуг на світові ринки. Також, глобальне лідерство Китаю під керівництвом особисто Сі Цзіньпіна покликане зміцнити внутрішньополітичні і внутрішньопартійні позиції Сі напередодні з'їзду в умовах наростаючого тиску на партійного очільника. Для забезпечення лінії Сі на глобальне лідерство «наступ» відбувається у кількох пріоритетних напрямках зовнішньополітичної діяльності держави:

Ідеологічний. Китай проголошує себе послідовним прихильником глобалізації і борцем із обмеженнями та бар'єрами на шляху економічної взаємодії країн. Пекін активізує просування ідеї створення зони вільної торгівлі в рамках АТЕС, проявляє інтерес до ТТП без США, вступивши в діалог з країнами-підписантами угоди після виходу з нього США. Пекін починає зважувати, якою мірою він готовий відповісти на регіональний запит економічного лідерства в АТР. У стратегічному плані Пекін закидає зовні привабливу, хоча поки мало зрозумілу ідею про «світ з однією долею».

Військово-політичний. На початку 2017 р. Китай переходить до більш активного використання військової сили як чинника глобального лідерства. Пекін повідомляє про успішне випробування балістичної ракети з 10-ма боеголовками, продовжує модернізацію військово-морських сил за рахунок збільшення у 5 разів (з 20 до 100 тис. осіб) чисельності морської піхоти, яку планують розмістити в нових зонах військової присутності Китаю: мис Горн в Африці (Джибуті), порт Гвадар у Пакистані, Мальдіви.

Дипломатичний. У лютому–березні Пекін активізував роботу щодо нормалізації відносин з США на тлі антикитайської передвибірної риторики Трампа і дратівливих дій нового американського президента (заяви Трампа про те, що питання «єдиного Китаю» може бути питанням перемовин, і що США продовжать модернізацію збройних сил Тайваню). На початку 2017 р. Пекін в прискореному порядку реєструє близько 40 торгових марок Трампа і його дочки Іванки, наполягає на небажанні торгової війни, підтверджує готовність продовжувати співпрацю у боротьбі з тероризмом, забезпечення ядерної та кібербезпеки. Зрештою, проведення китайсько-американського саміту, що відбувся 6–7 квітня у Флориді, під час першої зустрічі з лідером Китаю президент США підштовхував КНР до більш рішучіших кроків щодо Північної Кореї, яка продовжує розвивати свою ядерну програму, нагальним було також

питання двосторонньої торгівлі [1]. І все це напередодні зустрічі Трампа з російським колегою. Щоправда аналіз американських і китайських ЗМІ показує, що китайські експерти більш оптимістично дивляться на найближче майбутнє відносин Китаю та США, ніж їхні американські колеги.

Економічний. З початку 2017 р. Пекін, як і раніше, активно розіграє карту Шовкового шляху: продовжує виконувати свої зобов'язання щодо центрально-азіатського, пакистанського і східно-європейського проєктів, включаючи відносно новий – білоруський напрямок, а також шукає варіанти перетворення Саудівської Аравії в головного китайського партнера по Шовковому шляху на Близькому Сході.

Пропагандистський (військово-економічний). Посилення ядерної потужності і військово-морських сил Китаю, згідно з заявами Сі, не «несе нікому загрози», що це відбувається на тлі загального скорочення збройних сил на 300 тис. осіб та зростання військових витрат залишається нижче 10-відсоткової позначки (7 %). Крім того, уповільнення зростання економіки (до 6,7 % в 2016 р. з перспективою в 6,5 % в 2017 р.) не є небезпечним для світу – Китай залишається головним джерелом зростання світової економіки, забезпечивши у 2016 р. 33 % приросту світового ВВП. Китай запродовжуватиме реформи, зокрема, розширюючи доступ іноземного бізнесу в китайську економіку, включаючи китайський фондовий ринок [19].

Усі ці заходи, а також інші цілі та завдання на 2017 р. озвучили на засіданні партійного виконкому. Важливим є те, що здебільшого, задекларовані напрямки розвитку КНР прямо перегукуються із 17-ма цілями сталого розвитку ООН, зокрема, скорочення бідності та безробіття через створення нових робочих місць (11 млн нових робочих місць; стабілізація рівня зареєстрованого безробіття в межах 4,5 %) [13]; зменшення питомої енергоємності ВВП, як мінімум, на 3,4 % та ліквідація надлишкових виробничих потужностей; покращення мікроклімату для розвитку малого та середнього бізнесу; реформи державного апарату управління; збільшення інвестицій (2017 р. планували інвестувати 800 млрд юанів на прокладення залізниць, 1,8 трлн юанів – на будівництво автомагістралей і водних шляхів сполучення); підтримання розвитку науково-технічного прогресу (прискорення дослідження, розробки і комерціалізації технологій у сфері нових матеріалів, штучного інтелекту, інтегральних схем, біофармакології, мобільного зв'язку п'ятого покоління і т.д.); захист екології (скорочення викидів двоокису сірки на 3 % та оксиду азоту на 3 %, відповідно, згідно з узятими на себе обов'язками після ратифікації Паризької угоди) та розвиток медицини [5].

Однак зазначені 2017 р. запити Китаю на глобальне лідерство наштовхнулись на серйозний опір.

- Китаю не вдається запропонувати світовій спільноті щось дійсно значиміше, ніж просто доктрину. Відсутність сучасної демократичної політичної системи є своєрідним «негативним» аспектом діяльності на міжнародній арені, або вразливістю Китаю в боротьбі за лідерство.

- в умовах відсутності стратегічної довіри до Китаю як до «недемократичної» країни, розширення китайської військової присутності в Південній Азії та Африці викликає побоювання в країнах АСЕАН, Індії, Японії, які звинувачують Пекін у провокуванні нової гонитви озброєнь в Азії. А нарощування китайської економічної активності в рамках Шовкового шляху в Східній Європі супроводжується зростанням стурбованості Німеччини та інших лідерів ЄС «надмірним посиленням впливу» Китаю в цьому регіоні [3].

Отже, КНР досі не володіє сукупністю потрібних якостей та характеристик, аби стати наступною країною-гегемоном у сучасних міжнародних відносинах. Завдяки аналізу ряду аспектів та факторів розвитку китайської економічної моделі з'ясовано, що на шляху світової гегемонії перед Китаєм постали перешкоди:

1. Несамодостатність та залежність економіки.
2. Неможливість бути гегемоном і залишатись країною, що розвивається.
3. Критична налаштованість міжнародної спільноти через недотримання прав людини та екологічних стандартів.
4. Обмеження у військовій та політичній сферах.

Проте Китай може стати економічною наддержавою, займати позицію другої світової економіки, що може виявитись навіть вигіднішим: держава завжди матиме чітку ціль – розвиватися та прагнути до вдосконалення; менше обов'язків щодо потреби допомагати бідним державам[8]. Звісно, така позиція спонукатиме до підвищення активності на міжнародній арені, проте Китай ще тривалий час орієнтуватиметься на власні складні внутрішні проблеми. А зовнішні і надалі розглядатиме через призму того, чи забезпечуватимуть вони економічне зростання та поставку ресурсів.

Досліджуючи позиції Китаю у сучасних міжнародних відносинах та аналізуючи перспективи розвитку цієї позиції, можемо зробити висновки, що загалом поняття глобального лідерства потрактоване доволі широко, своїм корінням сягає в економічну сферу. Глобальне лідерство – це здатність актора міжнародних відносин впливати на інших акторів чи їхні групи поза межами власної території, вчиняти вплив на міжнародне середовище як таке, а також його спроможність утримувати та, за необхідності, нарощувати такий вплив. Це поняття комплексне та складається з сукупності різних факторів – як військового, політичного та економічного розвитку, так і культурного та ідеологічного впливу.

Проблему перспективи глобального лідерства Китайської Народної Республіки доволі ґрунтовно досліджено у науковій літературі. Найбільше наукових напрацювань у цій сфері припадає на американських та німецьких дослідників, які вважають, що Китай є впливовою та стратегічно важливою для міжнародної спільноти державою, проте не прогнозують їй глобального лідерства, принаймні у коротко чи середньотерміновій перспективі.

Найкраще досліджено аспект економічного становлення та розвитку КНР. Мала кількість достовірної інформації щодо геополітичних намірів Китаю дає поле для спекуляцій у економічній сфері. Відповідно, найбільша кількість

прогнозів лідерства держави базується саме на чиннику економічного розвитку, отож прогнози є дещо викривленими. Найменше досліджень припадає на соціально-політичну сферу, тому ці прогнози також часто не враховують «м'якого» впливу Китаю.

Значним недоліком Китаю, а також фактором, що стоїть на заваді перспективам глобального лідерства держави, є слабкість «м'якого впливу», зокрема, малий культурний вплив. Загалом культурний інтелект – важлива складова «м'якої» сили держави, а в рамках глобалізаційних та біхевіористичних теорій набуває зовсім нового смислового навантаження та дедалі більшого значення. Прикро, що ця тема не надто досліджена сучасними науковцями.

Одним з найважливіших факторів успіху Китаю як економічної потуги є багаторівнева система рушійних сил, які є підґрунтям зростання. Вона вельми унікальна і, на відміну від розвинених країн, головною її складовою слугує не вітчизняний приватний капітал, а державні корпорації, місцева влада та іноземний бізнес. Це пояснює особливості китайських інвестицій.

Китай досі не визначився із моделлю полярності світу, яка більше до вподоби державі, проте можна із впевненістю стверджувати, що офіційно держава не декларує можливості своєї гегемонії та прагне до кооперації з іншими сильними державами, розглядаючи при цьому варіант кооперації проти США. Отже, позиція Китаю на міжнародній арені доволі виважена, не суперечить (хоча б декларативно) міжнародним нормам та правилам. Саме завдяки такій виваженості держава десятиліттями отримувала економічне сприяння західних держав, а сьогодні характеризується тісною економічною інтеграцією та наділена правом голосу як постійний член у Раді Безпеки ООН.

Китай швидко зайняв вигідну нішу у світовій економіці, оскільки в розвинених державах дедалі знижується зайнятість у промисловості і робочі місця переходять у Китай та інші країни, що розвиваються. Також під тиском Піднебесної спостерігається дефляція світової економіки – постійне зниження цін, яке диктують роздрібні мережі та постачальники. Водночас західні країни самі активно сприяють економічному розвитку Китаю. Також до 2030 року КНР збирається збільшити кількість ядерних реакторів та стати найбільшим у світі споживачем атомної енергії (за цим критерієм Китай посідає четверте місце).

Якщо акумулювати звіти останніх років розвідувальних служб найбільших військових держав світу – США, Росії, Німеччини, Ізраїлю та Індії, можна дійти висновку, що нарощування Китаєм військових потужностей вони сприймають як основна загроза національній безпеці на найближчі 20–30 років. Причому аналітики одностайні у думці про те, що модернізація озброєнь і будівництво самого ВПК в КНР є високоефективними. Отже Китай демонструє найвищу динаміку серед усіх країн світу. Вони вказують на факт копіювання технологій у більшості сучасних розробок для китайської армії, проте визнають з кожним роком зростання власних розробок китайських інститутів та підприємств. Крім ракетних систем всього спектра базування, фахівці відзначають успіх у створенні малопомітних винищувачів 5-го покоління J–20 і J–31, а також успіх у

добудові радянського авіаносця (аж до моменту ходових випробувань ніхто з експертів не вірив у те, що Китаю вдасться упродовж розумного терміну добудувати і оснастити корабель).

Попри зазначене вище, вважаємо що КНР не володіє сьогодні сукупністю потрібних якостей та характеристик, аби стати наступною країною-гегемоном у сучасних міжнародних відносинах через: залежність економіки; неможливість бути гегемоном та залишатись країною, що розвивається; критичну налаштованість міжнародної спільноти щодо недотримання прав людини та екологічних стандартів.; обмеження у військовій та політичній сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Гринин Л. Е.* Ждут ли мир глобальные перемены? / Л.Е. Гринин // Вестник РАН. – 2011. – № 4. – С. 325–330.
2. *Кудрик В.* Велика двійка: з чим Трамп приймає Сі Цзіньпіна. Лідери США та Китаю обговорять Північну Корею і взаємну торгівлю [Електронний ресурс] / В. Кудрик. – Апостроф. – від 06.04.2017. – Режим доступу : <https://apostrophe.ua/ua/article/world/america/2017-04-06/bolshaya-dvoika-s-chem-tramp-prinimaet-si-tszinpinga/11516>.
3. *Луконин С. А.* Китай: «глобальное лидерство» как ресурс борьбы за власть / С. А. Луконин, В. В. Михеев. – Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е. М. Примакова. – от 22.03.2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.imemo.ru/index.php?page_id=502&id=3006&ret=640.
4. *Мельянецов В. А.* Экономический рост Китая и Индии: динамика, пропорции и последствия / В. А. Мельянецов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 9. – С. 18–25.
5. Основні пункти доповіді прем'єр-міністра КНР Лі Кецяна на відкритті сесії ВЗНП (китайською та українською мовами). – CRIONline. – від 06.03.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainian.cri.cn/782/2017/03/06/2s48065.htm>.
6. *Chinas Eintritt in die Weltpolitik. Außenpolitisches Handeln am Beispiel Europas, Koreas und des Nahen Ostens / Angela Schottenhammer (Hrsg.).* – Hamburg: IFA. – 2006. – Nr 396. – 179 s.
7. *Financial Time Lexicon* [Electronic source]. – Retrieved from : <http://lexicon.ft.com/Term?term=global-leadership>.
8. *Fischer J.* China as a superstate / J. Fisher. – [Electronic source]. – Retrieved from: <http://www.lse.ac.uk/internationalRelations/centresandunits /EFPU/EFPUpdfs/EFPUworkingpaper2003-1.pdf>.
9. *Fortune: The Global 500 Ranking.* – [Electronic source]. – Retrieved from: <http://beta.fortune.com/global500/>.
10. *Holsti K.* A pioneer in international Relations theory, foreign policy analysis, historie of international order and security studies/ K. Holsti//. – Springer International Publishing AG, Switzerland. – 2016. – 154 s. – [Electronic source]. – Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=Bd57CwAAQBAJ&pg=PA109&lpg=PA109&dq=rosen+holsti+international+relations>.
11. *Ohno K.* The East Asian Experience of Economic Development and Cooperation/ K. Ohno//. – National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS). – 2002. – 13 s. – [Electronic source]. – Retrieved from : http://www.grips.ac.jp/forum-e/pdf_e01/PN3.pdf.
12. *Sandschneider E.* Anleitung zur Drachenpflege. Vom Umgang des Westens mit dem schwierigen Partner China/ E. Sandschneider// Internationale Politik. – Berlin. – 2005. – Nr 12. – S. 6–13. – [Electronic source]. – Retrieved from : <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/article/getFullPDF/11774>.
13. *Science and Engineering Indicators// National Science Foundation.* – Arlington, VA. – 2010. – 566 p. – [Electronic source]. – Retrieved from : <https://www.mtu.edu/research/administration/sponsoredprograms/enhancement/pdf/science-engineering-indicators.pdf>.

14. *Simon D., Cao C., Suttmeier R.* China's New Science & Technology Strategy: Implications for Foreign Firms/ D. Simon, C.Cao // *China Currents*. – Spring 2007. –Vol. 6. – No 2 [Electronic source]. – Retrieved from : http://www.chinacenter.net/China_Currents/spring_2007/cc_simon.htm.
15. *Smith M. J.* Power and the State / M. J. Smith // *Political Analysis*. – Palgrave. – 2009. – 288 p. – P. 97–114.
16. *Tomas D. C.* Cultural Intelligence: People Skills for Global Business // D. C. Tomas, K. Inkson. – San Francisco, CA : Berrett Koehler Publishers, Inc. – 2004. – 222 p.
17. *Wang H. H.* Myth of China as a superpower / H. H. Wang. – from 15.04.2010 [Electronic source]. – Retrieved from : <http://thehelenwang.com/2010/04/myth-of-china-as-a-superpower/>.
18. What Is Global Leadership? 10 Key Behaviors that Define Great Global Leaders // Ernest Gundling, Terry Hogan and Karen Cvitkovich. – Nicholas Brealey Publishing. – 2011 [Electronic source]. – Retrieved from : <https://www.getabstract.com/en/summary/leadership-andmanagement/what-is-global-leadership/16827>.
19. World Development Indicators 2009 // The World Bank. – 2009. – 460 p. [Electronic source]. – Retrieved from : http://siteresources.worldbank.org/BRAZILINPOREXTN/Resources/3817166-1228751170965/WDI_2009_fullEnglish.pdf.
20. *Zakaria F.* The Post-American World / F. Zakaria. – NY : Norton. – 2009. – 218 s.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018

Прийнята до друку 01.09.2018

PERSPECTIVES OF CHINA'S LEADERSHIP

Oleh Tsebenko, Valentyna Ivanova

*Lviv Polytechnic National University,
12, Bandera Str., Lviv, Ukraine, 79013, (032) 258-21-11,
e-mail:ol.tsebenko@gmail.com, vvivanovaa@icloud.com*

Different point of views to the global leadership definition and its features are analyzed. The People's Republic of China foreign policy in the light of main aspects of the state influence in the world are studied. The Chinese economic development model is investigated. Foreign policy basic directions are singled out. The China's place in modern international relations is analyzed. The main factors and aspects of China's dominance in world economics and international relations are determined. The possibilities of China's global leadership is proposed.

Key words: global leadership; China; cultural intelligence; economical model; soft power; international relation system.